

bir eserdir (Nuruosmaniye Ktp., nr. 3170). 9. *Cihâdnâme*. Mustafa Sâfi'nin kaleme aldığı bu eser Barbaros'un gazâlarına dairdir (a.g.e., s. 61). 10. *ez-Zühretü'n-neyyire*. Müellifi belli olmayan eserde, Barbaros ve Oruç Reis'in Cezayir'i zaptından sonra hristiyanların yaptığı seviz hücum anlatılmaktadır (a.g.e., s. 65). 11. *Dürer-i Deryâ*. Galatalı Nakkaş Niğârî Haydar Çelebi tarafından yazılan eser deniz gazâlarından bahseder (Ahdi, vr. 191^a). 12. *Gazavât-ı Mustafa Paşa*. Lala Mustafa Paşa'nın gazâlarını anlatan eseri Lârendeli Vücûdî Mehmed b. Abdülazîz kaleme almıştır (Osmanlı Müellifleri, III, 158). 13. *Gazavât-ı Özdemirolu Osman Paşa*. Bu eser de Lârendeli Vücûdî'ye aittir (a.g.e., a.y.). 14. *Muradnâme*. Şehnâmecî Tâlikizâde Mehmed Subhî'nin yazdığı eser Ferhad ve Osman paşaların doğu seferine dairdir (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1299). 15. *Târîh-i Gazavât-ı Sultan Murâd-ı Sâlis*. Rûznâmecî Şeyh Mehmed Vefâî tarafından kaleme alınan eserde 993-994 (1585-1586) yıllarında geçen olaylar anlatılmaktadır (Flügel, II, 247). 16. *Gazavatnâme*. Osman Paşa'nın Şirvan, Kars ve Tiflis seferlerinden, III. Mehmed'in son zamanlarıyla I. Ahmed'in ilk zamanlarına rastlayan 1010-1015 (1601-1606) yıllarında Kaniye çevresindeki savaşlardan bahseden bir eserdir (a.g.e., II, 251). 17. *Cihâdnâme-i Hasan Paşa*. İyânî Câfer Bey'in 1014'te (1605-1606) yazdığı eser Tiryâkî Hasan Paşa'nın gazâlarını anlatır (Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 190). 18. *Gazavatnâme-i Halil Paşa*. Kaptanıderyâ Kayserili Halil Paşa'nın (ö. 1038/1629) savaşlarını konu edinir (TSMK, Revan Köşkü, nr. 1482;

Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2139). 19. *Gazânâme-i Çehrin*. Semendire Alaybeyi Öziceli Vuslatî'nin Çehrin zaferini anlatan manzum eseridir (Blochet, II, nr. 1124). 20. *Gazavât-ı Tiryâkî Hasan Paşa*. Kaniye savunmasını anlatır (Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 187, 188; Arkeoloji Ktp., nr. 347). 21. *Gazavât-ı Cüyûş-ı Osmâniyye*. Serasker Topal Osman Paşa'nın kaleme aldığı bu mensur eser 1146'daki (1733) İran seferine dairdir (Flügel, II, 290). 22. *Gazavât-ı Gazi Hasan Paşa*. Çâker-i İsmâil'in bu mensur eserinde 1184'te (1770), Limni adasının Ruslar'dan geri alınması mücadelesinde Ceza-yirli Hasan Paşa'nın gösterdiği yararlıklar anlatılmaktadır (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2419). 23. *Gazavât-ı Yûsuf Paşa*. Cizyedarzâde Bursalı Ahmed Bahâeddin'in bu mensur eseri, I. Abdülhamid zamanında yapılan Nemçe Savaş'ında (1202/1787) Gürcü Yûsuf Paşa'nın gösterdiği yararlıklardan bahseder (Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 205). 24. *Gazânâme-i Cezzâr Gazi Ahmed Paşa*. Müellifi bilinmeyen bu mensur eserde, Cezzâr Ahmed Paşa'nın 1789'da Mısır'da Napolyon Bonapart'la yaptığı savaşı ve kazandığı zaferi anlatır (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4910). 25. *Gazavât-ı Hüseyin Paşa*. Kaptanıderyâ Küçük Hüseyin Paşa'nın Fransızlar'a karşı 1801'de verdiği mücadelenin anlatıldığı bu eser mensurdur (Ali Hilmi Dağıstânî, s. 212). 26. *Manzûme-i Sivastopol*. Rızâî'nin 1853 Kırım Harbi'ni anlatan manzum bir eserdir (Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 1335).

Gazavatnâmeler üzerinde en geniş çalışmayı, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğ-*

lu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi (Ankara 1956) adlı eseriyle Ağâh Sırrı Levend yapmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Firdevsî Uzun, *Kutb-nâme* (nşr. İbrahim Olgun — İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1980; *Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehmed Hân* (nşr. Halil İnalçık — Mevlüd Oğuz), Ankara 1978, tür.yer.; Aşık Çelebi, *Meşâirü's-suarâ*, vr. 94^b; Ahdi, *Gülşen-i Şuarâ*, Millet Ktp., Ali Emîrî, Tarih, nr. 774, vr. 191^a; Kınalızâde, *Tezkire*, tür.yer.; Ali Hilmi Dağıstânî, *Fihristü'l-kütübî't-Türkiyyetü'l-mevcûde fi'l-kütübhaneti'l-Hidvîyye*, Kahire 1306, s. 212; Flügel, *Handschriften*, II, 247, 251, 290; Rieu, *Catalogue*, s. 61, 65, 177-178; Blochet, *Catalogue. Suppl.*, nr. 1124, II, 125; *Sicill-i Osmânî*, IV, 634; Osmanlı Müellifleri, III, 158; TCYK, s. 140; Levend, *Gazavatnâmeler*, tür.yer.; a.mlf., *Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 158; Mahmut Yavru, *Gazavât-ı Hayrûddin Paşa* (mezuniyet tezi, 1974), İÜ Ktp., nr. T. 11401; Âmil Çelebioğlu, *Sultan II. Murad Devri Mesnevileri* (doçentlik tezi, 1976), Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi, s. 63, 75, 77, 96, 185, 409-423; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 1983, s. 191-193; Halûk İpekten v.dğr., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara 1988, tür.yer.; İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Ankara 1989, I, 349-351; Halil İnalçık — Mevlüd Oğuz, "Yeni Bulunmuş Bir Gazavât-ı Sultan Murad", *DTCFD*, VII/2 (1949), s. 481-495; Hüseyin G. Yurdaydın, "Kitâb-ı Bahriye'nin Telifi Meselesi", a.e., X/1-2 (1952), s. 143-146; a.mlf., "Gazavatnâmeler Ek III", *AÜİFD*, X (1963), s. 167-174; a.mlf., "Murâdî ve Eserleri", *TTK Belleten*, XXVII/107 (1963), s. 453-466; Şinasi Tekin, "Türk Dünyasında Gazâ ve Cihâd Kavramları Üzerine Düşünceler (1-2)", *TT*, sy. 109 (1993), s. 9-18; sy. 110 (1993), s. 9-16; Hasibe Mazıoğlu, "Türk Edebiyatı, Eski", *TA*, XXXII, 89, 109, 120; "Gazavatnâme", *TDEA*, III, 296-297; T. M. Johnstone, "Ghazw", *Et* (İng.), II, 1055-1056. MUSTAFA ERKAN

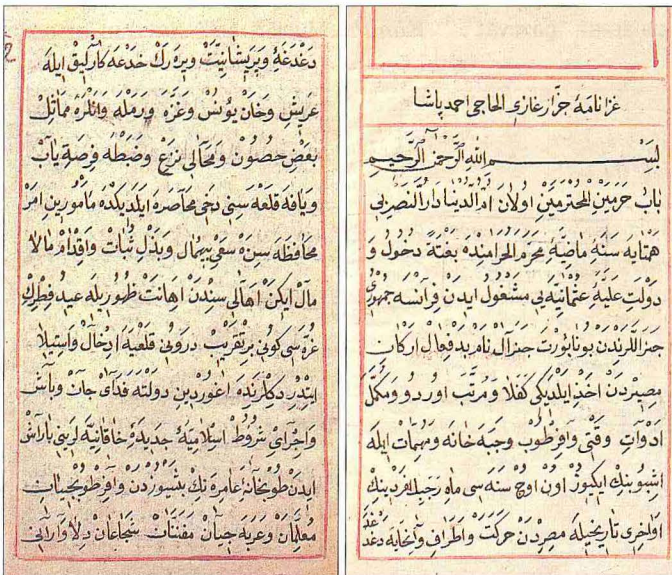
GAZEL

(غزل)

Eski şiirin en çok kullanılan ve sevilen nazım şekli.

Gazel kelimesi sözlükte "kadınlarla sevgi üzerine konuşmak, söyleşmek" anlamına gelir. Arap edebiyatında gazel bir nazım şekli olmayıp kasidelerin başında aşktan, sevgiliden söz eden bölümlere verilen addır ve "nesîb" karşılığında kullanılmıştır. Daha sonraları şairin aşk, sevgili, şarap, bahar gibi coşkulu haller karşısındaki duygularını anlatan şiirlere uzun yahut kısa olsun gazel denilmiştir.

İran'ın İslâmiyet'i kabulünden sonra gazel, Arap şiirinin etkisi altında oluşan yeni İran edebiyatında lirik şiirin en beğenilen şekillerinden biri olmuştur. Yeni İran şiirinde de ilk dönemlerde kaside-

Cezzâr Ahmed Paşa'nın 1789'da Mısır'da Napolyon ile yaptığı savaşı anlatan *Gazânâme*'nin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Hacı Mahmud Efendi, nr. 4910)

lerin nesib veya teşbib kısmını oluşturan gazel, İran edebiyatına kaside içinde yer alan bu şekliyle Rûdekî ile girmiş, Enverî ve Unsûrî ile devam etmiştir. Bu dönemlerde İranlı şairler Arap şairleri gibi câize almak için kasideler yazıyorlardı. Başlangıçta kasidenin nesib veya teşbib kısmında övülen kişilerin sevgililerinden söz edilmezken sonradan övülen kişilerin de istekleriyle sevgililerinden de söz edilmeye başlanmıştır. İlk olarak Gazâîrî-i Râzî (ö. 426 / 1034-35), Gazneli Mahmud'a sunduğu bir kasidesinde Mahmud'un sevgilisi Ayaz'dan da söz etmişti. Bu durum, Horasan'da kurulan bağımsız İran devletlerinde halk şiirinin de etkisiyle nesib veya teşbibin daha da gelişmesine ve kasideden ayrı bir nitelik kazanarak klasik gazel şekline dönüşmesine yol açmıştır. Bu dönemlerde gazelin makta' beytinde şairin mahlası zikredilmemekteydi. Gazelerde mahlasa daha çok sûfî şairlerin şiirlerinde rastlandığı için bu geleneğin oluşmasında sûfî şairlerin payı olduğu söylenebilir. Mahlas kullanma geleneği, sürekli murakabe halinde olan sûfinin zaman zaman kendine adıyla hitap etmesinin sonucu doğmuş olmalıdır. Gerçek anlamıyla kendi başına ve mahlas taşıyan bir nazım şekli olarak gazel Selçuklular zamanında Hâkânî-i Şîrvânî, Nizâmî ve Sa'dî tarafından geliştirilmiş, Selmân ve Hâfız'la en mükemmel derecesine ulaşmıştır.

Gazel tarzının gelişmesinde kasidelerden pek zevk almayan Moğol hükümdarlarının da rolü olmuştur. İranlı şairler bu hükümdarlar hakkında kaside yazma yerine onların yol açtığı tahribattan duydukları elem ve kederleri gazellerle dile getirmeyi tercih ettiler. Ferîdüddîn-i Attâr ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî gibi sûfî şairler gazelerinde ilâhî güzellik ve ilâhî aşk konularını işlediler. Onlardan sonra gelen Hâfız-ı Şîrâzî ise gazelerinde rinde hayal kurmaya, felsefî ve ahlâkî düşüncelere de yer vererek türün konusunu genişletti.

İran'da bölgelere göre üç farklı şiir üslûbu oluşmuş ve bu bölgelerin adlarıyla anılmıştır. Bunlardan Horasan'da gelişen ve "sebk-i Horasânî" denilen üslûbun başlıca özelliği, mantıklı ve gerçekçi duyguların sade bir ifade tarzıyla anlatılmasından ibarettir. Başlıca temsilcileri Rûdekî, Dakîkî, Ferruhî, Abdullâh-ı Ensârî gibi şairlerdir. İkinci gazel üslûbu İran Irakı'nda (İrâk-ı Acem) oluş-

tu. Gazelin kasideden tam anlamıyla bağımsızlığını kazandığı bu bölgede yazılan gazelerde dilin çekiciliği, lirik unsurlar, hayal gücü ve edebî sanatlar ön plana çıktığı gibi dinî ve tasavvufî temirlere de yer verilmiş, böylece gazelin içeriği ve kapsamı genişlemiştir. İran şiirinde üçüncü gazel üslûbu, Hint-Türk İmparatoru Bâbü'r-ün şiir hakkındaki düşüncelerinin de etkisiyle geliştirilen Hint üslûbudur (sebk-i Hindî). Başlangıçta şiirde yeni bir söyleyiş şeklinde gözükken akım bu üslûbun doğuşunu sağladı. Bu üslûpta aşk veya ona benzer bir olay karşısında duygulara değil akla önem verilir. Şair beytini hayal ve mazmunları, benzetme ve hayalleri aklın kontrolü altında yerleştirmek suretiyle meydana getirir. Baba Figânî gazele Hint üslûbunu kazandırmış, başta Sâib-i Tibrîzî olmak üzere birçok şair onun etkisi altında kalmıştır. Hindistan'a gidip orada yerleşen veya orada doğan Örfî-i Şîrâzî, Feyzî-i Hindî ve Nazîrî gibi şairler bu üslûbun başlıca temsilcileri arasında yer alır.

Türk edebiyatına gazel XIII. yüzyılda İran'dan Fars edebiyatı yoluyla geçmiştir. Molla Câmî, Örfî-i Şîrâzî, Sâib-i Tibrîzî ve Şevket Türk edebiyatını da etkileyen büyük gazel şairleridir. Anadolu edebiyatı sahasında yazılan ilk gazelerde daha çok dinî, ahlâkî ve tasavvufî konuların işlendiği görülür. XIV. yüzyıldan başlayarak Kadî Burhâneddin, Nesîmî ve Ahmedî ile gelişmesini sürdüren gazel türü XV. yüzyılda Şeyhî, Ahmed Paşa, Necâtî ve Çağatay edebiyatında da Ali Şîr Nevâî ile mükemmellik kazanmıştır. Zâtî, Hayâlî Bey, Nevî, Rûhî-i Bağdâdî XVI. yüzyılın tanınmış gazel şairleridir. Bu yüzyılda Anadolu'da Bâkî, Âzerî alanında Fuzûlî gazeli doruğuna erdirmiştir. XVII. yüzyıla gelindiğinde gazel, Nâilî'nin öncülüğünü yaptığı sebk-i Hindî üslûbuyla yeni bir incelik ve zarafet kazanır. Bu yüzyılın sonunda Nâbî gazele fikrî bir ağırlık kazandırmıştır. XVIII. yüzyılda Nedîm rindliği ve coşkunluğu, Şeyh Galib inceliği, duyarlılığı ve Mevlevîlik neşesiyle büyük gazel şairleri olmuşlardır. Tanzimat'tan sonra Encümen-i Şuarâ şairleri gazelde yeni bir atılıma girmişlerse de onu daha ileriye götürerek bir başarı ortaya koymamışlardır.

Kafiye örgüsü "aa / ba / ca ..." olan gazelin bazı beyitleri ve içindeki kısımları özel adlar alır. Gazelin iki mısraı kafiyeli

olan (musarra') ilk beytine "matla'", matla'dan sonra gelen beytine "hüsn-i matla'", son beytine "makta'" ve makta'dan önceki beytine de "hüsn-i makta'" denir. Hüsn-i matla'nın matla'dan olduğu kadar hüsn-i makta'nın da makta'dan güzel olmasına özen gösterilir. Gazelin en güzel beytine "şah beyit" veya "beytül-gazel" adı verilir. "Tahallus" denilen makta' beytinde mahlas söylenir. Mahlasın seyrek olarak hüsn-i makta'da söylendiği de görülür. Mahlasın anlamının da göz önünde bulundurularak kullanılması haline "hüsn-i tahallus" adı verilir. Bazan genç şairlere, tanınmış şairler tarafından yazılmış "mahlasnâme" denilen bir şiirle mahlas verilir. Mahlas yerine doğrudan doğruya kendi asıl adını yazan şairler de vardır. Kadî Burhâneddin ve Kemalpaşazâde gazelerinde mahlas kullanmayan böyle ender şairlerdendir.

Türk edebiyatında gazellerin beyit sayısı genellikle dört-on beş arasında değişir. Dört beyitli gazellere çok az rastlanır. En çok yazılanlar beş ve yedi beyitli gazellerdir. Bâkî ve Nâilî'nin gazelleri genellikle beş, Fuzûlî'nin yedi beyitlidir. Şeyh Galib'de daha uzun, on bir-on beş beyitli gazellerle karşılaşılır. Kesin bir kural olmamakla birlikte gazeller genellikle beş, yedi, dokuz, on bir gibi tek sayılı beyitlerle söylenmiştir. On beş beyitten uzun gazellere "gazel-i mutavel" adı verilir. Ahmedî ve Nesîmî'nin otuz ve elli beyte kadar uzayan gazelleri vardır. Matla' mısralarından birinin makta' beytinde tekrarlanmasına "redd-i matla'", öteki mısralardan herhangi birinin tekrarlanmasına "redd-i mısra'" denir. Redd-i mısra' daha çok Tanzimat'tan sonraki dönemin şairlerince rağbet görmüştür.

Şairler bazan mahlas beytinden sonra gazellerini bitirmeyip bir ya da birkaç beyit daha eklerler. Bunlara "müzeyyel gazel", eklenen beyitlere "zeyl" adı verilir. Arapça, Farsça ve Türkçe'den ikisi veya üçüyle karışık surette söylenmiş gazellere "mülemma' gazel", iki şairin mısra mısra yahut beyit beyit karşılıklı olarak söyledikleri gazellere de "müşterek gazel" denir. Matla'dan sonra gelen beyitlerin mısra ortalarının baştaki ilk mısra ile kafiyelendiği gazellere "mussammat gazel", bunların mısra ortalarındaki kafiyelerine "iç kafiye" adı verilir. Bu tür gazeller dört mefâilün, dört müstefilün gibi ortalarından iki eşit parçaya ayrılabilen aruz kalıplarıyla yazılır.

Her mısraında aks sanatı yapılmış gazellere "mükerrer gazel" denir. Aynı kâlıplarla yazılan mükerrer gazeller divan edebiyatında çok az kullanılmıştır.

Gazelin esas konusu aşk ve sevgili, sevgilinin güzelliği, ona duyulan hasret ve bundan dolayı çekilen üzüntüdür. Sevgiliyle bağlantılı olarak ayrıca şaraptan ve tabiat güzelliklerinden de söz edilir. Bunun yanı sıra bir düşüncenin, bir hayat görüşünün, bahttan yakınma gibi başka konuların da işlendiği olur. XVIII. yüzyıldan sonra gazelin konusunun daha da genişlediği görülmektedir.

Gazelde öncelikle beyit güzelliğine önem verilir. Her beytin kendi içinde bir anlam bütünlüğü vardır. Bundan dolayı gazelin her beytinde değişik konuların işlenmesi kusur sayılmamıştır. Bütünüyle belirli bir konuyu işleyen gazeller "yek-âhenk", bütün beyitleri aynı güzellik ve kuvvette söylenen gazeller "yek-âvâz" adını alır.

Gazelden bazı nazım şekilleri de türetilmiştir. Çerçeve olarak gazelin her mısraının altına gelmek üzere kısa mısralar eklenerek müstezad yapılmış, ayrıca her beytine değişen sayıda mısra katmak suretiyle bendlerden meydana gelen daha hacimli şekiller elde edilmiştir. Bir şairin gazeline her beytin mısraları arasına iki ya da üç mısra konularak taştır, yine her beytin önüne iki mısra eklenecek terbî, üç mısra eklenerek tahmîs ve daha çok sayıda mısra eklenerek sırasıyla tesdîs, tesmî, tesmîn, tetsî ve ta'sîr yapılmıştır. Bunlardan en çok kullanılanları tahmîs ve tesdîs şekilleridir.

Gazel söylemeye "tagazzül", başka bir şairin gazeline aynı vezin ve kafiyede benzer bir gazel söylemeye "tanzîr etme" ya da "cevap verme", bu gazele de "nazîre" denir. Hemen her şairin çok sayıda nazîresi vardır. Nazîreler, XV. yüzyıldan başlayarak "mecnûatü'n-nezâir" denilen şiir mecmualarında toplanmıştır. Nazîrenin tanzîr edilen gazelle aynı anlam ve üslup doğrultusunda olması gerekir. Tersine bir anlamda yapılmış olanlara "nakîze" adı verilir.

Mürettep divanlarda daima kasidelerden sonra gelen gazeller kolayca bulunabilmeleri için Arap alfabesine göre kafiyelerinin son harfleriyle sıralanırlar.

Şuarâ tezkirelerinde çok defa şiirle eş anlamda kullanılan gazel, Tanzimat'tan sonraki yenilik dönemine kadar Türk edebiyatında çok önemsenen ve her şairin kullandığı başlıca nazım şekli olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Sems-i Kays, *el-Mu'cem fî me'âyiri eş'ârî'l-'Acem*, Tahran 1314 hş., s. 304; Reşîdeddin Vavât, *Hadâ'îku's-sihr fî dekkâ'iki's-sîr* (nşr. Abbas İkbâl), Tahran 1308 hş., s. 85; Hâce Abdullah-ı Herevî, *Kenzü's-sâlikîn veya zâdül-'ârifîn* (nşr. Tahşin Yazıcı, ŞM, I, içinde), İstanbul 1956, s. 73, 74, 78; M. Garcin de Tassy, *Histoire de la littérature hindoue et hindoustanie*, Paris 1870; Muallim Naci, *İstîlâhât-ı Edebiyye*, İstanbul 1307, s. 166; A. G. Mirzoev, *Rûdektî ve İnkişâf-ı Gazel*, Stalinâbâd 1957; A. Bausani — A. Pagliaro, *Storia della letteratura Persiana*, Milan 1960, s. 239-526; Rypka, *HIL*, s. 95; a.mlf., *Târîh-i Edebiyyât-ı İran* (trc. İsmâ Şihâbî), Tahran 1354, s. 159-160; Hikmet İlaydın, *Türk Edebiyatında Nazım*, İstanbul 1964, s. 104-196; Nihad M. Çetin, *Eski Arap Şiiri*, İstanbul 1973, s. 33-91; Cem Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara 1983, s. 104-122; a.mlf., "Divan Şiirinde Gazel", *TDL*, sy. 415-417 (1986), s. 78-193 (Divan şiiri özel sayısı); Halûk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, İstanbul 1994, s. 7-22; Yahyâ el-Cübürî, *eş-Şi'rü'l-câhîlî*, Beyrut 1407/1986, s. 279-292; Mustafa Sâdık er-Râfîf, *Târîhu âdâbî'l-'Arab*, Beyrut, ts., III, 111-118; Ahmed Ateş, "Gazel", *İA*, IV, 732-733; A. Bausani, "Ghazal", *El'* (İng.), II, 1033-1036.

HALÛK İPEKTEN

GAZEL

(غزل)

Türk mûsikisi sözlü formlarından biri.

Türk söz mûsikisinde gazel, saz mûsikisindeki taksimî insan sesiyle ve bir güfteye bağlı olarak yapılanıdır. Bundan dolayı eskiden "gazel okumak veya söylemek" tabiri yerine "sesle taksim etmek" ifadesi kullanılırdı. Gazel de taksim gibi önceden bestelenmeyip gazelhan denen icracısının o andaki ilhamına bağlı olarak irticâlen yapılan, belli makam veya makamlar çerçevesinde seyreten, ancak herhangi bir usulle ölçülmeyen serbest ritimli bir formdur.

Gazelde güfteler, özellikle klasik devirde hemen her zaman klasik edebiyatın nazım şekillerinden gazel türündeki şiirlerden seçilmiştir. Ancak gazellerin çoğunlukla iki beytinin kullanıldığı gazel icrasında bazan rubâilerin, daha sonraki dönemlerde şarkı veya murabbaların da güfte olarak kullanıldığı görülmektedir. Bir gazelin sadece bir beytinin veya iki beyitten fazlasının gazel olarak okunduğu çok nadir icralara rastlanırsa da gazel okuma esnasında genellikle dört mısraın esas olduğu bilinmelidir.

Esasen herhangi bir esere bağlı olmaksızın başlı başına icra edilen bir form olan gazel, bazan bir şarkının özellikle meya-

nının uygun bir yerinde de okunabilir. Gazel mısraları arasında "of, aman, meded, yâr, yâr ey, dost, âh, hey" vb. sözlerin bir terennüm gibi söylenmesi âdetse de bunların fazla kullanılması, icracının nağme bulmaktaki yetersizliğini ve güfte içerisinde makama hâkimiyetinin zayıflığını göstereceğinden hoş karşılanmaz. Gazel gerçekte saz eşliğinde okunmayan bir mûsiki formudur. Ancak bir saz tarafından, gazele başlanırken ve mısra aralarında taksim şeklinde ve yol gösterir mahiyette bir eşlik söz konusudur. Bu durumda saz ve ses karşılıklı taksim ederler. Ancak burada asıl icra gazelhanın olduğundan taksimler mümkün olduğu kadar kısa tutulur ve böylece gazelhanı icrasında makam ve nağme bakımından yardımcı olunduğu gibi güfte aralarındaki boşluklar da doldurulmuş olur.

Gazel icrası esnasında saz ve ses arasındaki bu karşılıklı münasebet şu şekilde cereyan eder: Önce saz gazelin okunacağı makamda kısa, fakat makamın karakteristiğini gösterecek şekilde taksim eder ve bu taksim makamın karar perdesinde sonuçlanır. Ardından gazelhan, seçtiği güftenin birinci mısraını aynı makamda o anda besteleyerek ve makamın özelliklerini de göstererek okur. Bu birinci mısraa "zemin" adı verilir. Bu mısraın sonunda genellikle makamın güçlü perdesinde yarım kararlar durulur. Daha sonra saz ikinci defa ve yine kısa bir taksimle aynı makamda dolaşır. Bunun ardından gazelhan da aynı makamda, fakat bu defa makamın daha geniş bir bölgesinde seyreterek ikinci mısraı okur ve mısra sonunda makamın durak perdesinde tam karar yapar. Gazelde ikinci mısraa "zaman" adı verilir. Daha sonra sazın yaptığı bir taksimle önce bu karar pekiştirilir, ardından bazan saz bir meyan açar. Fakat genellikle saz durak perdesinde tam karar yaptıktan sonra meyanı gazelhan istediği bir makamda açar. Nitekim usta gazelhanların tercih ettiği şekil de budur. "Meyan" adı verilen üçüncü mısra da bir veya daha fazla makama geçki yapıldıktan sonra sazın yaptığı bir taksimle dördüncü mısra gazelhan tarafından baştaki ilk makama dönülerek okunur ve bu mısraın sonunda makamın durak perdesinde tam karar yapılır. Ardından sazın yine bu kararı pekiştirecek kısa bir taksimiyle gazel son bulur. Gazelin okunan son mısraına da "karar" adı verilir. Böylece iki beyitlik bir gazel zemin, zaman, meyan ve karar kısımlarıyla tamamlanır.